

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-10>

УДК 334.012.63/.64:355(477)

Кобеля-Звір Мар'яна Ярославівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5627-9408>

Mariana Kobelia-Zvir

Lviv University of Trade and Economics

ГРАНТОЗНАВСТВО ЯК ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ ПРО ГРАНТИ**GRANT STUDIES AS A SECTOR OF GRANT KNOWLEDGE**

Анотація. У статті досліджено основні концептуальні засади грантознавства та здійснено огляд основних етапів його розвитку в Україні. Акцентовано: Грантознавство як галузь знань є відносно новою. Історія розвитку розпочалася на рубежі 90-х років ХХ століття і пройшла кілька важливих етапів, це дозволяє виокремити грантознавство в окрему галузь знань про гранти. У дослідженні наголошено, що автономність грантознавства може бути обґрунтована такими аспектами: а) грантознавство має власні методології, принципи та інструменти, такі як написання грантових заявок, оцінка проектних пропозицій, управління грантами та звітність; б) існують спеціалізовані навчальні програми та курси, спрямовані на розвиток компетенцій у сфері грантознавства; в) дослідження у сфері грантознавства фокусуються на вивченні різних грантових можливостей, ефективності грантового фінансування, методів оцінки результатів та впливу проектів. У статті встановлено об'єкт та предмет грантознавства, а саме: об'єктом грантознавства є загальна система грантового фінансування: грантодавці та грантоотримувачі, грантові процеси (процеси подання заявок, відбору проектів, оцінювання ефективності використання грантів), грантові документи (формуляри заявок, звіти, контрактні документи, що супроводжують процес надання та використання грантів); предмет грантознавства – це конкретні аспекти об'єктів грантознавства: принципи і методи залучення грантових коштів, етапи грантового процесу, правові та регуляторні аспекти, ефективність використання грантових коштів, взаємодія між грантодавцями та грантоотримувачами, аналіз успішних практик, підготовка і навчання кадрів у сфері грантознавства тощо. Продемонстровані центральні категорії грантознавства, а також виявлені ключові спільні та відмінні його риси від інших галузей знань, пов'язаних із фінансуванням проектів (фінанси та інвестиції, економіка, підприємництво, маркетинг, фандрейзинг, менеджмент проектів, соціальна економіка та ін.). За результатами дослідження запропоноване визначення поняття: «ГРАНТОЗНАВСТВО» – це міждисциплінарна галузь знань, що досліджує теоретичні, методологічні та практичні аспекти пошуку, залучення, управління та ефективного використання грантових ресурсів. Вона охоплює методи аналізу доступних грантових програм, вивчення процесів підготовки грантових заявок, критеріїв відбору проектів, механізмів моніторингу та оцінки реалізації грантових програм, аспектів управління грантовими проектами, особливості звітності щодо отриманих ресурсів, а також аналіз впливу грантового фінансування на розвиток різних сфер суспільства. Підсумовано: на сьогодні роль грантознавства є вагомою, адже ефективне використання грантових ресурсів від національних і міжнародних програм та фондів сприяє залученню альтернативного фінансування не лише на соціальні, економічні та екологічні проекти, але й на процеси відбудови нашої держави під час війни та в повоєнний період.

Ключові слова: гранти, грантознавство, галузь знань про гранти, грантрайтинг, грантові ресурси, грантове фінансування.

Summary. The article examines the main conceptual foundations of the grant scholar and reviews the main stages of its development in Ukraine. Emphasis is placed on: Grant studies as a field of knowledge is relatively new. The history of its development began at the turn of the 90s of the twentieth century and has passed several important stages, which allows us to distinguish grant studies as a separate branch of knowledge about grants. The study emphasizes that the autonomy of grant studies can be justified by the following aspects: a) grant studies has its own methodologies, principles, and tools, such as grant writing, project proposal evaluation, grant management, and reporting; b) there are specialized training programs and courses aimed at developing competencies in grant studies; c) research in grant studies focuses on the study of various grant opportunities, the effectiveness of grant funding, and methods for evaluating project results and impact. The article defines the object and subject of grant studies, namely: The object of grant studies is the general system of grant funding: grantors and grantees, grant processes (application processes, project selection, evaluation of the effectiveness of grant use), grant documents (application forms, reports, contractual documents accompanying the process of granting and using grants);

the subject of grant studies is specific aspects of the objects of grant studies: principles and methods of attracting grant funds, stages of the grant process, legal and regulatory aspects, effectiveness of grant use, The central categories of grant studies are demonstrated, and its key common and distinctive features from other fields of knowledge related to project financing (finance and investment, economics, business, marketing, fundraising, project management, social economy, etc.) Based on the results of the study, a definition of the concept of grant studies is proposed: "Grant Studies" is an interdisciplinary field of knowledge that explores the theoretical, methodological and practical aspects of finding, attracting, managing and effectively using grant resources. It includes methods for analyzing available grant programs, studying the processes of preparing grant applications, project selection criteria, mechanisms for monitoring and evaluating the implementation of grant programs, aspects of grant project management, peculiarities of reporting on resources received, as well as analyzing the impact of grant funding on the development of various areas of society. To summarize: today, the role of grant studies is significant, as the effective use of grant resources from national and international programs and funds helps to attract alternative financing not only for social, economic, and environmental projects, but also for the processes of rebuilding our country during the war and in the postwar period.

Keywords: grants, grant studies, field of knowledge about grants, grantwriting, grant resources, grant funding.

Постановка проблеми. Вивчення грантознавства на даний час є надзвичайно важливим із кількох причин, які пов'язані з економічним, соціальним та інноваційним розвитком України. Нижче наведені основні аргументи на користь цього:

1. Гранти є важливим джерелом фінансування для різних проектів, зокрема у сфері науки, освіти, культури, медицини, бізнесу та інфраструктури [2]. Отримання грантів може сприяти залученню альтернативних ресурсів як з боку держави, так і від міжнародних організацій та приватних інвесторів.

2. Гранти дозволяють фінансувати нові дослідницькі проекти, сприяючи розвитку інновацій та нових технологій [2; 9]. Підтримка досліджень і розвитку сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських науковців та інституцій на міжнародній арені.

3. Гранти дозволяють реалізовувати соціально значущі проекти, такі як освітні програми, підтримка вразливих верств населення, охорона здоров'я тощо [10]. Завдяки грантам доступне покращення якості життя громадян через реалізацію проектів у житлово-комунальному господарстві, екології та інших важливих сферах.

4. Гранти можуть фінансувати освітні програми, стипендії, міжнародні обміни та інші ініціативи, що сприяють підвищенню рівня освіти [3].

5. Гранти є важливим джерелом фінансування для громадських організацій, які реалізують проекти у сфері прав людини, екології, культури та інших суспільно значущих напрямків [10]. Перспектива отримати фінансову підтримку стимулює активність громадян у вирішенні місцевих проблем та участі у громадському житті.

6. Гранти можуть бути спрямовані на підтримку стартапів та розвитку малого і середнього бізнесу, це сприяє економічному зростанню та створенню нових робочих місць, що є вкрай важливим в умовах війн [9]. Фінансування інноваційних підприємств дозволяє виводити на ринок нові продукти та послуги, підвищуючи конкурентоспроможність української економіки.

Проте ефективність залучення грантових ресурсів представниками влади, місцевого самоврядування, громадськості, бізнесу, науки та освіти прямо залежить від рівня їх обізнаності про актуальні програми, а також від умінь розробляти проектні пропозиції на участь у грантових конкурсах та компетенцій із управління та реалізації грантових проектів. Отже, вивчення грантознавства є ключовим елементом для максимального використання можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню технологій залучення грантових ресурсів на екологічні, освітні, культурні, соціальні та бізнес-проекти приділяють увагу ряд українських авторів. І. Демуз, В. Ільченко, Д. Кубай, В. Пістуннова, Т.С. Тихомирова, О.М. Філенко, О.В. Шестопалов, О.С. Гетта розглядали грантрайтинг як особливий інструмент залучення міжнародної підтримки [1; 4; 6; 16]. Вітчизняними науковцями розроблено механізм організації процесу грантового фінансування суб'єктів господарювання [8], виведено визначення поняття «гранти» та здійснена спроба класифікувати грантові інструменти відповідно до 20 критеріїв [7], а також проаналізовано десятки грантових програм та фондів. Проте недослідженими залишаються аспекти виникнення та становлення галузі знань, яка вивчає гранти.

Метою статті є дослідження основних концептуальних засад грантознавства, здійснення огляду основних етапів його розвитку в Україні, встановлення його об'єкта та предмета, виокремлення центральних категорій грантознавства, а також виявлення ключових спільних та відмінних його рис від інших галузей знань, пов'язаних із фінансуванням проектів; на цій основі доцільно запропонувати авторське визначення поняття грантознавства як міждисциплінарної галузі знань про гранти. Окреслити значення та перспективи розвитку грантознавства.

Результати дослідження. Грантознавство є відносно новою галуззю знань. Його розвиток варто розглядати у контексті становлення гран-

тової екосистеми в Україні. Початок формування знань про гранти припадає на період після здобуття Незалежності (1991–2000 роки). Тоді новостворені благодійні організації почали користуватися допомогою міжнародних фондів та програм, як-от Міжнародного фонду «Відродження» [10]; натомість Програма TACIS, започаткована Європейським Союзом, надавала технічну допомогу з метою сприяти переходу України до ринкової економіки та демократичних структур [14]. У ранній період галузь знань про гранти почали формувати представники наукової спільноти, досліджуючи феномен грантової підтримки для України.

Наступний етап становлення грантознавства припадає на 2000–2010 роки, коли розпочинає формуватися національна грантова система: держава ініціювала грантові програми та фонди, як-от Програма підтримки молодіжних ініціатив, Державний фонд фундаментальних досліджень, Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні та ін. [11; 17]. У цей час посилюється роль міжнародних грантодавців, які фінансують проекти різних сфер: ПРООН (Програма розвитку ООН), Фонд Маршалла, Фонд Євразія, USAID, TEMPUS та ін. [15; 19; 20; 22; 23]. Тоді з ініціативами міжнародних організацій відбулися перші спроби створення агенцій розвитку громад, експерти яких розширювали сферу знань про гранти.

Період із 2010 по 2021 рр. відзначається збільшенням підтримки міжнародних грантових програм, участю України у Програмі Horizon 2020, підписанням угоди з ЄС про участь у Horizon Europe та Європейській програмі атомних досліджень [12; 13], а також появою низки фондів, як-от Український культурний фонд (2017) [18]. Цей період відзначається появою поодиноких консультантів та консалтингових компаній з грантової тематики, як-от Центр розвитку «ЧАС ЗМІН» [21], МережацентрівпідтримкипідприємцівДія. Бізнес [9], що значно розширили сферу знань про гранти. Деякі вищі навчальні заклади України, як-от Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Львівський національний університет імені Івана Франка, започатковують курси, пов'язані з вивченням грантів і грантових програм. Зокрема, такі курси можуть бути частиною програм із менеджменту, економіки, міжнародних відносин та інших суміжних спеціальностей.

Початок сучасного періоду становлення грантознавства припадає на 2022 рік, коли Росія розв'язала повномасштабну війну проти України, а наші міжнародні партнери інтенсифікували грантову підтримку для українців. Разом з цим вітчизняні науковці та дослідники взяли за

активні розвідки різних аспектів такої допомоги від донорів [1; 4; 6–8; 16]. Як наслідок – галузь знань про гранти в Україні збагачується. У цей час у Львівському торговельно-економічному університеті з'являється дисципліна «Методика та стратегія залучення грантових ресурсів» [5].

Як бачимо, грантознавство зароджувалося та розвивалося в Україні паралельно з інтенсифікацією грантової підтримки від міжнародних та національних програм та фондів. Це свідчить про те, що вивчення і розповсюдження знань про гранти – нагальна суспільна необхідність, без чого нереально досягти високого рівня ефективності використання грантових ресурсів, які є доступними для українців.

Взявши до уваги дослідження авторів на тему грантового фінансування, інформацію в офіційних документах програм та фондів [2], а також механізм організації процесу такого фінансування [8], можна визначити об'єкт та предмет грантознавства.

Об'єктом грантознавства є загальна система грантового фінансування: грантодавці та грантоотримувачі, грантові процеси (процеси подання заявок, відбору проектів, оцінювання ефективності використання грантів), грантові документи (формуляри заявок, звіти, контрактні документи, що супроводжують процес надання та використання грантів).

Предмет грантознавства – це конкретні аспекти об'єктів грантознавства: принципи і методи залучення грантових коштів, етапи грантового процесу, правові та регуляторні аспекти, ефективність використання грантових коштів, взаємодія між грантодавцями та грантоотримувачами, аналіз успішних практик, підготовка і навчання кадрів у сфері грантознавства тощо.

Центральними категоріями грантознавства є: грантодавці, грантоотримувачі, грантові програми, грантові проекти, грантова заявка, процес подання заявок, оцінка заявок, фінансування, моніторинг та звітність, ефективність та вплив грантових проектів.

Поряд із об'єктом та предметом будь-якої галузі знань доцільно виділяти її концептуальні засади. Наведемо їх і для грантознавства:

Визначення грантів: Гранти – це ресурси, що надаються у формі майна, робіт і послуг; коштів у національній чи іноземній валюті з повним або частковим фінансуванням приватними, корпоративними, суспільними, урядовими та міжнародними грантодавцями на безвідкличній та безоплатній основі представникам органів влади та місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору та приватним особам на реалізацію цільових проектів та заходів організаційного розвитку [6].

Джерела фінансування. Основними джерелами грантового фінансування є уряди, міжнародні організації, приватні фонди, корпорації, благодійні організації та релігійні установи [7].

Цілі грантів. Підтримати проекти та ініціативи, які можуть досягти соціального, екологічного чи економічного ефекту [2; 6].

Процес подачі та отримання грантів. Включає вивчення вимог грантодавців, підготовку грантових заявок, написання проектних пропозицій, обґрунтування бюджету, участь у грантовому конкурсі [8].

Оцінка проектів. Включає аналіз ефективності використання грантових коштів, моніторинг та оцінку результатів проекту відповідно до встановлених цілей та вимог грантодавців.

Управління грантами. Передбачає ефективне використання отриманих грошових та негрошових грантових ресурсів, фінансову звітність, управління ризиками, відповідність умовам грантів та комунікацію з зацікавленими сторонами.

Етика та відповідальність. Забезпечення прозорості, підзвітності та етичності в процесі залучення та використання грантів. Важливість дотримання законодавчих норм та етичних стандартів.

Міждисциплінарність. Галузь знань про гранти інтегрує знання з різних сфер, таких як менеджмент, фінанси, соціальні науки, маркетинг та право, для ефективного залучення та управління грантовими ресурсами.

Стратегічне планування. Розробка стратегій для пошуку грантових можливостей, побудови партнерських відносин, а також довгострокового планування для стійкості проектів.

Інноваційність. Пошук та впровадження інноваційних підходів до реалізації проектів, які фінансуються грантами, використання сучасних технологій для подачі заявок, управління проектами та звітності [2].

Оскільки галузь знань про гранти перетинається з низкою галузей знань, які також пов'язані з процесами залучення коштів для прибуткових і неприбуткових проектів (фінанси та інвестиції, економіка, підприємництво, маркетинг, фандрейзинг, менеджмент проектів, соціальна економіка та ін.), то варто відзначити відмінності грантознавства від цих галузей знань. Розглянемо основні, що можна класифікувати наступним чином:

1. За цілями та місіями:

Грантознавство: Спрямування на залучення коштів для соціальних, культурних, наукових, освітніх та бізнес-проектів. Основний акцент – на суспільному, економічному та екологічному впливі.

Фінанси та інвестиції: Галузь орієнтована на отримання прибутку, зростання капіталу та забезпечення рентабельності проектів.

Підприємництво: Спрямування на створення та розвиток бізнесу, інноваційні продукти та послуги, а також на отримання доходів.

Соціальна економіка: Галузь орієнтована на соціальні інвестиції.

Менеджмент проектів: Зосереджується на плануванні, організації, виконанні та контролі проектів для досягнення конкретних цілей у межах встановлених термінів, бюджету та якості. Ціль – успішне завершення проекту.

2. За джерелами фінансування:

Грантознавство: Головні джерела включають фінансування урядів різних держав, приватних та корпоративних фондів, міжнародних організацій, благодійних фондів.

Фінанси та інвестиції: Джерелами фінансування є приватні інвестори, венчурні капіталісти, банки, ринки капіталу, краудфандинг.

Фандрейзинг: без грантів, включає донорські внески, благодійні акції, корпоративні спонсорства.

Маркетинг: Основні джерела доходів – це продаж товарів та послуг клієнтам, включаючи B2B та B2C-ринки.

3. За процесом отримання фінансування:

Грантознавство: Включає написання грантових заявок, підготовку проектних пропозицій, звітність та відповідність вимогам донорів.

Фінанси та інвестиції: Вимагає підготовки бізнес-планів, фінансових прогнозів, презентацій перед інвесторами, аналізу.

Фандрейзинг: Включає організацію заходів, комунікацію з донорами для збору коштів.

4. За методами вимірювання успіху:

Грантознавство: Успіх вимірюється досягненням цілого проекту, виконанням умов гранту та досягненням запланованого соціального, економічного, екологічного ефекту.

Підприємництво та фінанси: Успіх вимірюється фінансовими показниками, прибутковістю та зростанням бізнесу.

Соціальні інвестиції: Успіх вимірюється впливом інвестицій на проекти, які мають соціальне значення.

Менеджмент проектів: Успіх оцінюється за досягнення цілей проекту в межах визначених параметрів (час, бюджет, якість).

Попри ряд відмінностей між грантознавством та іншими галузями знань, які також пов'язані з процесами залучення коштів, у них є багато спільного. Ось основні спільні риси:

1. **«Фінанси та інвестиції» і «Грантознавство».** Спільне: галузі, пов'язані з управлінням фінансовими ресурсами, аналізом та оцінкою фінансових можливостей. В обох випадках важливі розуміння фінансової звітності, управління ризиками та ефективний розподіл коштів. **Грантознавство:** Спрямування на залучення гран-

тів, що є формою фінансування, яка не потребує повернення коштів.

2. «Економіка» і «Грантознавство». *Спільне:* Знання економічних принципів важливе для розуміння контексту, в якому працюють проекти, фінансовані грантами. Включає аналіз макро- та мікроекономічних чинників, що впливають на проекти. *Грантознавство:* Вивчає вплив грантів на економічний розвиток та соціальні зміни.

3. «Підприємництво» і «Грантознавство». *Спільне:* Потребує навичок планування, управління проектами, а також залучення фінансування. Обидві галузі фокусуються на інноваціях та розвитку нових ініціатив. *Грантознавство:* Підтримка підприємницьких проектів через гранти, особливо соціального підприємництва.

4. «Маркетинг» і «Грантознавство». *Спільне:* можливість вивчення ринку, розуміння потреб та поведінки цільової аудиторії, розробка стратегій комунікації. *Грантознавство:* Використання маркетингових стратегій для залучення грантів та створення успішних грантових заявок.

5. «Фандрейзинг» і «Грантознавство». *Спільне:* Основна мета – залучення фінансування для проектів. В обох галузях користуються такими методами, як написання заявок, підготовка презентацій, взаємодія з донорами. *Грантознавство:* Є частиною фандрейзингу, що спеціалізується на залученні коштів через гранти.

6. «Менеджмент проектів» і «Грантознавство». *Спільне:* Планування, організація, управління ресурсами та контроль виконання проектів. Обидві галузі вимагають ефективного управління для досягнення цілей. *Грантознавство:* Управління грантовими проектами, включаючи дотримання умов грантодавців та звітність.

7. «Соціальна економіка» і «Грантознавство». *Спільне:* Орієнтація на створення соціального впливу та вирішення соціальних проблем. Використання економічних принципів для досягнення соціальних цілей. *Грантознавство:* Фінансування соціальних проектів, які спрямовані на підвищення якості життя та соціальну справедливість.

Все вищевикладене дозволяє сформулювати визначення галузі знань про гранти: «ГРАНТОЗНАВСТВО» – це міждисциплінарна галузь знань, що досліджує теоретичні, методологічні та практичні аспекти пошуку, залучення, управління та ефективного використання грантових ресурсів. Вона охоплює методи аналізу доступних грантових програм, вивчення процесів підготовки грантових заявок, критеріїв відбору проектів, механізмів моніторингу та оцінки реалізації грантових програм, аспектів управління грантовими проектами, особливості звітності щодо отриманих ресурсів, а також аналіз впливу грантового фінансування на розвиток різних сфер суспільства.

Отже, грантознавство відіграє ключову роль у розвитку суспільства та економіки держави. Завдяки ефективному застосуванню знань про гранти представникам науки, влади, громадського сектору та бізнесу вдається результативно використовувати гранти для важливих проектів та ініціатив, що сприяє досягненню соціального, економічного та екологічного ефекту в Україні. Загалом грантознавство допомагає організаціям і громадам реалізовувати проекти, які приносять значні суспільні та економічні вигоди, забезпечуючи стабільність державі. Розвиток грантознавства в Україні має великий потенціал і перспективу стати потужним інструментом не лише для підтримки наукових, освітніх, соціальних та економічних проектів, але й для інтенсифікації фінансування процесів відбудови нашої держави під час війни та в повоєнний період.

Висновки. Грантознавство як галузь знань є відносно новою. Історія розвитку розпочалася на рубежі 90-х років ХХ століття і пройшла кілька важливих етапів. Станом на сьогодні очевидними є об'єкт та предмет грантознавства, а також його центральні категорії (грантодавці, грантоотримувачі, грантові програми, грантові проекти, грантова заявка, процес подання заявок, оцінка заявок, фінансування, моніторинг та звітність, ефективність та вплив грантових проектів). Грантознавство як галузь знань про гранти має ряд спільних рис із іншими галузями знань, які також пов'язані з процесами залучення коштів для прибуткових і неприбуткових проектів, проте має і ряд суттєвих відмінностей, що дозволяє виділити його в окрему галузь знань. Окрім цього, автономність грантознавства може бути обґрунтована такими аспектами:

– *Специфічні знання і навички:* грантознавство має власні методології, принципи та інструменти, такі як написання грантових заявок, оцінка проектних пропозицій, управління грантами та звітність.

– *Професійна освіта:* існують спеціалізовані навчальні програми та курси, спрямовані на розвиток компетенцій у сфері грантознавства.

– *Наукові дослідження:* дослідження у сфері грантознавства фокусуються на вивченні різних грантових можливостей, ефективності грантового фінансування, методів оцінки результатів та впливу проектів.

На сьогодні роль грантознавства є вагомим, адже ефективне використання грантових ресурсів від національних і міжнародних програм та фондів сприяє залученню альтернативного фінансування не лише на соціальні, економічні та екологічні проекти, але й на процеси відбудови нашої держави під час війни та в повоєнний період. Подальші наші розвідки можуть стосуватися окремих концептуальних засад грантознавства, щоб якісно доповнити вже існуючі дослідження в цій галузі.

Список використаних джерел:

1. Ільченко В., Кубай Д., Пістунова В. Ефективні інструменти та стратегії залучення фінансування через фандрайзинг та грантрайтинг: від ідеї до реалізації. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49). С. 213–217. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/963> (дата звернення: 16.06.2024).
2. Гранти 2024. *Центр розвитку «ЧАС ЗМІН»*. URL: <https://chaszmin.com.ua/granty-2024/> (дата звернення: 04.06.2024).
3. Гранти для освітян та науковців. *Центр розвитку «ЧАС ЗМІН»*. URL: <https://chaszmin.com.ua/osvitni-programy-granty-stypendiyi/> (дата звернення: 24.06.2024).
4. Демуз І. Фандрайзинг і грантрайтинг як особливий фінансовий механізм міжнародної підтримки наукових проєктів в Україні. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 43. С. 12–20. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=825355> (дата звернення: 1.06.2024).
5. Накази ректора про каталог вибіркових дисциплін та їх вибір здобувачами освітньо-наукового рівня доктора філософії. *Львівський торговельно-економічний університет*. URL: <https://www.lute.lviv.ua/education/aspirant/pakazi-rektora-pro-katalog-vibirkovikh-disciplin-ta-jikh-vibir-zdobuvachami-osvitno-naukovogo-rivnja-doktora-filosofiji/> (дата звернення: 22.06.2024).
6. Кобеля-Звір М.Я. Основні підходи до визначення поняття гранту. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 2. С. 16–21. URL: <https://journals.kyumu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (дата звернення: 17.06.2024).
7. Кобеля-Звір М.Я., Звір Ю.В. Основні підходи до класифікації грантів. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2023. № 74. С. 102–107. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1448> (дата звернення: 20.06.2024).
8. Кобеля-Звір М.Я., Вовчак О.Д. Механізм організації процесу грантового фінансування суб'єктів підприємницької діяльності. *SworlJournal*. Issue 22. Part 3. P. 42–53. URL: <https://www.sworljournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-03-038/3980> (дата звернення: 03.06.2024).
9. Мережа центрів підтримки підприємств Дія.Бізнес. *Дія.Бізнес*. URL: <https://business.diiia.gov.ua/hubs> (дата звернення: 14.06.2024).
10. Міжнародний фонд «Відродження». URL: <https://www.irf.ua/> (дата звернення: 04.06.2024).
11. Постанова Кабінету Міністрів України Про Програму розвитку малого підприємництва в Україні на 1997-1998 роки від 29 січня 1997 р. № 86. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.06.2024).
12. Euratom Research and Training Programme (EURATOM). *European Commission. EU F&T Portal*. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/euratom2027> (дата звернення: 27.06.2024).
13. Horizon Europe. *European Commission : An official website of the European Union*. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en (дата звернення: 26.06.2024).
14. EC technical assistance to the commonwealth of independent states and Georgia : the TACIS programme. *European Commission : An official website of the European Union*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/МЕМО_92_54 (дата звернення: 28.06.2024).
15. ПРООН в Україні. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine> (дата звернення: 08.06.2024).
16. Тихомирова Т.С., Філенко О.М., Шестопалов О.В., Гетта О.С. Методичні вказівки до практичних занять по курсу «Міжнародна співпраця та грантрайтинг в екології» : для студентів спец. 101 «Екологія» всіх форм навчання, в тому числі іноземних студентів. Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків, 2021. 53 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/07ecd8c1-c822-4ca4-b348-5e05d0b6afec> (дата звернення: 04.06.2024).
17. Указ Президента України Про Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні. Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 701/2014 (701/2014) від 02.09.2014. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/2010#Text> (дата звернення: 14.06.2024).
18. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/> (дата звернення: 22.06.2024).
19. Eurasia Foundation. URL: <https://www.eurasia.org/> (дата звернення: 5.06.2024).
20. GMF. The German Marshall Fund. URL: <https://www.gmfus.org/> (дата звернення: 10.06.2024).
21. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <https://chaszmin.com.ua/> (дата звернення: 01.06.2024).
22. TEMPUS. Національний Темпус/Еразмус+офіс в Україні. URL: <https://www.tempus.org.ua/> (дата звернення: 18.06.2024).
23. USAID. URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine> (дата звернення: 24.06.2024).

References:

1. Il'chenko V., Kubaj D., Pistunova V. (2024) Efektyvni instrumenty ta stratehii zaluchennia finansuvannia cherez fandrajzjnh ta hrantrajtjnh: vid idei do realizatsii [Effective tools and strategies for attracting funding through fundraising and grantwriting: from idea to implementation]. *Stalyj rozvytok ekonomiky*, no. 2(49), pp. 213–217. Available at: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/963> (in Ukrainian)
2. Hranty 2024. [Grants 2024]. *Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN»*. Available at: <https://chaszmin.com.ua/granty-2024/> (in Ukrainian)

3. Hranty dlia osvitanja ta naukovtsiv [Grants for educators and scientists]. *Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN»*. Available at: <https://chaszmin.com.ua/osvitni-programy-granty-stypendiyi/> (in Ukrainian)
4. Demuz I. (2019) Fandrajznh i hrantrajtnh iak osoblyvyj finansovyj mekhanizm mizhnarodnoi pidtrymky naukovykh proektiv v Ukraini [Fundraising and grantwriting as a special financial mechanism for international support of scientific projects in Ukraine]. *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, is. 43, pp. 12–20. Available at: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=825355> (in Ukrainian)
5. Nakazy rektora pro katalog vybirkovykh dystsyplin ta ikh vybir zdobuvachamy osvithno-naukovoho rivnja doktora filosofii. *L'vivs'kyj torhovel'no-ekonomichnyj universytet* [Rector's orders on the catalog of optional disciplines and their choice by those obtaining the educational and scientific level of Doctor of Philosophy. Lviv University of Trade and Economics]. Available at: <https://www.lute.lviv.ua/education/aspirant/nakazy-rektora-pro-katalog-vybirkovykh-disciplin-ta-jikh-vibir-zdobuvachamy-osvitno-naukovoho-rivnja-doktora-filosofiji/> (in Ukrainian)
6. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia hrantu [Basic approaches to defining the concept of a grant]. *Kyivs'kyj ekonomichnyj naukovyj zhurnal*, no. 2, pp. 16–21. Available at: <https://journals.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (in Ukrainian)
7. Kobelia-Zvir M. Ya., Zvir Yu. V. (2023) Osnovni pidkhody do klasyfikatsii hrantiv [Basic approaches to the classification of grants]. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, no. 74, pp. 102–107. Available at: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1448> (in Ukrainian)
8. Kobelia-Zvir M. Ya., Vovchak O. D. Mekhanizm orhanizatsii protsesu hrantovoho finansuvannia sub'iektiv pidpriemnyts'koi diial'nosti [Mechanism for organizing the process of grant financing of business entities]. *SworldJournal*, issue 22, part 3, pp. 42–53. Available at: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-03-038/3980>
9. Merezha tsentriv pidtrymky pidpriemtsiv [Network of Diya.Business support centers for entrepreneurs]. *Diia. Biznes*. Available at: <https://business.diia.gov.ua/hubs> (in Ukrainian)
10. Mizhnarodnyj fond «Vidrodzhennia» [International Foundation «Renaissance»]. Available at: <https://www.irf.ua> (in Ukrainian)
11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro Prohamu rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini na 1997–1998 roky vid 29 sichnia 1997 r. № 86 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the Program for the Development of Small Business in Ukraine for 1997–1998 dated January 29, 1997 No. 86]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-97-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
12. Euratom Research and Training Programme (EURATOM). *European Commission. EU F&T Portal*. Available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/euratom2027>
13. Horizon Europe. *European Commission : An official website of the European Union.*. Available at: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en
14. EC technical assistance to the commonwealth of independent states and Georgia : the TACIS programme. *European Commission : An official website of the European Union*. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_92_54
15. PROON v Ukraini [UNDP in Ukraine]. Available at: <https://www.undp.org/uk/ukraine> (in Ukrainian)
16. Tykhomyrova T. S., Filenko O. M., Shestopalov O. V., Hetta O. S. (2021) Metodychni vkazivky do praktychnykh zaniat' po kursu «Mizhnarodna spivpratsia ta hrantrajtnh v ekolohii» [Methodical instructions for practical classes on the course «International cooperation and grantwriting in ecology»]: dlia studentiv spets. 101 «Ekolohiia» vsikh form navchannia, v tomu chysli inozemnykh studentiv. *Nats. tekhn. un-t «Kharkiv. politekhn. in-t»*. Kharkiv, 53 p. Available at: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/07ecd8c1-c822-4ca4-b348-5e05d0b6afec> (in Ukrainian)
17. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Derzhavnyj fond spriannia mistsevomu samovriaduvanniu v Ukraini. Iz zminamy, vnesenymy zghidno z Ukazom Prezydenta № 701/2014 (701/2014) vid 02.09.2014 [Decree of the President of Ukraine On the State Fund for the Promotion of Local Self-Government in Ukraine. With changes introduced in accordance with Presidential Decree No. 701/2014 (701/2014) dated September 2, 2014]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/2010#Text> (in Ukrainian)
18. Ukrains'kyj kul'turnyj fond [Ukrainian Cultural Fund]. Available at: <https://ucf.in.ua/> (in Ukrainian)
19. Eurasia Foundation. Available at: <https://www.eurasia.org/>
20. GMF. The German Marshall Fund. Available at: <https://www.gmfus.org/>
21. Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN» [«TIME OF CHANGES» development center]. Available at: <https://chaszmin.com.ua/> (in Ukrainian)
22. TEMPUS. Natsional'nyj Tempus / Erasmus+ ofis v Ukraini [TEMPUS. National Tempus / Erasmus+ office in Ukraine]. Available at: <https://www.tempus.org.ua/>
23. USAID. Available at: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine>

Стаття надійшла до редакції 12.06.2024